

EMOTIONAL INTELLIGENCE OF STUDENTS ACADEMIC ACHIEVEMENT TA'SIRI

Mansurova Gulida Xonazarovna

Chirchik State Pedagogical University Management Department Lecturer

Annotation: *In this article, the connection of emotional intelligence with psychological well-being and academic achievements through positive psychological characteristics among university students was theoretically studied, and research was conducted practically and statistically analyzed.*

Keywords: *Emotional intelligence (EI), academic success, psychological well-being, academic motivation, self-awareness, empathy, stress, emotional satisfaction.*

INFLUENCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ACADEMIC SUCCESS OF STUDENTS

Mansurova Gulida Khonazarovna

Lecturer, Department of Management, Chirchik State Pedagogical University

Annotation: In this article, the connection of emotional intelligence with psychological well-being and academic achievements through positive psychological characteristics among university students was theoretically studied, and research was conducted practically and statistically analyzed.

Key words: Emotional intelligence (EI), academic success, psychological wellbeing, academic motivation, self-awareness, empathy, stress, emotional satisfaction.

KIRISH

Hissiy intellekt bir muncha vaqtdan beri ta'lim doirasida mashhur atama bo'lib kelmoqda. IQ (Intelligence Quotient) bilan bir qatorda, EQ (Emotional intelligence) har bir o'qituvchining barkamol, yetuk shaxslar bo'lib yetishishida yuqori o'rinni egallaydi. EQ hissiyotlarni sog'lom va samarali tarzda aniqlash, ulardan foydalanish, tushunish va boshqarish qobiliyati

sifatida tavsiflanadi. Bu qobiliyat o'quvchilarga o'zlariga va boshqalarga hamdard bo'lishga, qiyin vaziyatlarda chalkashmasdan engishga yordam beradi. Bu munosabatlarga, akademik ko'rsatkichlarga va hatto talabalarning bosimga qanday munosabatda bo'lishiga ta'sir qiladi. Bu o'sishning o'ziga xos xususiyati bo'lib, bizning barcha e'tiborimiz akademik mukammallikka qaratilgan dunyoda tobora qiyinlashib bormoqda. Bugungi kunda ko'proq tadqiqotlar his-tuyg'ularning o'rganishga qanday ta'sir qilishi haqida gapiradi.

O'tgan asrda biz shug'ullanadigan turli kontekstlarda (masalan, maktab, ish, sport va boshqalar) muvaffaqiyatning asosiy omillari sifatida sof kognitiv va akademik jihatlarga urg'u berish, hissiy intellekt muhim deb hisoblangan ko'proq ijtimoiy-emotsional yondashuvlar bilan almashtirildi. Hissiy intellekt o'z his-tuyg'ularini kuzatish, ular o'rtasida farqlash va bu ma'lumotlardan fikrlash va harakatlarini boshqarish uchun foydalanish qobiliyatini anglatadi[1]

Hissiy intellekt va akademik muvaffaqiyat o'rtasida yuqori korrelyatsiya mavjud, chunki his-tuyg'ular insonga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.[3] Psixologiya, evolyutsion rivojlanish va ijobiy psixologiya maktabini o'rganish va o'qitish tamoyillariga asoslanib, hissiy intellekt va ruhiy jarayonlar, diqqatni jamlash va stressli vaziyatlarda o'zini o'zi boshqarish o'rtasida sezilarli bog'liqlik mavjuddir [4]. Emotsional intellektning talabalar akademik muvaffaqiyatiga ta'siri ko'plab tadqiqotlar bilan tasdiqlangan. EI talabalarning o'z his-tuyg'ularini anglash va

boshqarish, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lish qobiliyatini rivojlantirish orqali akademik natijalarni yaxshilaydi.

A. T. Pishchik tomonidan o'tkazilgan tadqiqot, emotsional intellektning akademik muvaffaqiyatga ta'sirini o'rganib, EI darajasi yuqori bo'lgan talabalar, o'z bilimlarini samarali tarzda qo'llay olishlari va stressli vaziyatlarda yaxshiroq natijalar ko'rsatishini ko'rsatdi. O'zaro aloqalar va hissiy boshqaruv qobiliyatlari, o'z navbatida, talabalar uchun murakkab vaziyatlarni hal qilishda muhimdir.

Loi va Pryse tomonidan olib borilgan alohida empirik tadqiqot universitet talabalarida hissiy intellekt, talabalarning farovonligi, o'z-o'ziga ehtiyotkorlik bilan g'amxo'rlik qilish va akademik charchash o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, hissiy intellekt farovonlik va aqliy o'zini o'zi saqlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, shu bilan birga akademik charchashning bir qancha jihatlari bilan salbiy bog'liqdir. Shunisi e'tiborga loyiqki, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'z-o'ziga ehtiyotkorlik bilan g'amxo'rlik hissiy intellekt va akademik charchashning o'ziga xos tarkibiy qismlari, ya'ni charchoq va samaradorlik o'rtasida vositachi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu topilmalar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda hissiy intellektni rivojlantirish va ongga asoslangan stressni kamaytirish ularning umumiy farovonligini oshirishi va akademik charchashning salbiy oqibatlaridan himoya qilishi mumkin.[5] Erondagi tibbiyot talabalarida olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yuqori hissiy intellektga ega bo'lgan talabalar yaxshi akademik ko'rsatkichlarga ega va quidagi bir necha usullar hissiy intellektning talabalarga foyda keltiradigan jihatlarni yoritib bergan.

O'z-o'zini anglashni oshirish

Talabalar orasidagi eng katta muammo ularning o'rganayotgan narsalariga qiziqmasligida emas, balki bu qiziqishni saqlab qolishdadir. Hissiy zukko talabaning o'zini o'zi anglash darajasi oshadi, bu esa uni o'z o'rganishini faol ravishda o'z zimmasiga olishga majbur qiladi. O'z-o'zini anglash - bu ijobiy yoki

salbiy his-tuyg'ular bilan aloqada bo'lish qobiliyati. Shuningdek, salbiy hissiyotlarni sozlash va ijobiy tomonga e'tibor berish qobiliyatini oshiradi.

Empatiya

Doimiy va ijobiy munosabatlarni rivojlantirishning kaliti empatiyadir. Har bir inson biladiki, bolalar o'z so'zlari va harakatlarida shafqatsiz bo'lishlari mumkin. O'zining hissiy tomoni bilan uyg'un bo'lgan bola, empatik harakat qiladi. Bu bolani yomon harakatlarga kamroq moyil qiladi, bu nafaqat ijobiy munosabatlarni o'rnatishga yordam beradi, balki ularning o'rganish jarayoniga ham ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.. Empatiya o'quvchilarga o'zlarining his-tuyg'ularini va boshqalarning his-tuyg'ularini oldindan bilishga imkon beradi. Bu qobiliyat odatda, odamlar va dunyo haqidagi tushunchamizni kuchaytiradi, bu esa doimo o'rganadigan va o'sib borayotgan talaba uchun juda muhimdir.

O'z-o'zini tartibga solish

O'z ta'limini va akademik o'sishini o'z zimmasiga oladigan talabani to'xtatib bo'lmaydi. Talaba o'z-o'zini tartibga solishga faol o'rgatilsa, bu nafaqat akademik jihatdan yordam beradi, balki hayotda oldinga siljish uchun sog'lom odatlarning poydevori hisoblanadi. Talabalar bilan muntazam suhbatlashish va ularga moderatsiyani yaxshiroq tushunish usullarini o'rgatish, ularga o'z-o'zini boshqarishni rivojlantirishga yordam berishning kalitidir.

Muammolarni yechish ko'nikmalarini oshirish

Hissiy intellekt talabalarga vaziyatlarni yaxshiroq tahlil qilishga yordam beradi. Bu nafaqat talabalarga boshqalar bilan yaxshiroq munosabatda bo'lishga, balki ularga ta'lim olish jarayonidagi qiyinchiliklarni hal qilishga yordam beradi. Talaba vaziyatni qanchalik yaxshi o'z zimmasiga olishga qodir bo'lsa, u vaziyatni shunchalik nazorat qiladi. Hissiy intellekt ularga vaziyatdan hayratda qolish va metafora aravasini butunlay ko'tarish o'rniga, vaziyatni yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Stressni boshqarish

O'z his-tuyg'ularini to'g'ri boshqara oladigan talaba - bu stressning akademik hayotini boshqarishiga yo'l qo'ymaydigan talabadir. Hissiy intellekt

talabalar uchun kuchli buferni yaratadi, bu ularga talaba ongida stressni keltirib chiqaradigan omillarni yaxshiroq boshqarishga yordam beradi. Bu talabalar uchun keyinchalik kasbiy hayotlarini boshlaganlarida ham katta foyda keltiradi.

Qoniqish darajalari

Xafagarchiliklar, xuddi kasbiy tuzilmalarning bir qismi bo'lgani kabi, akademik hayotning bir qismidir. Kuchli hissiy asosga ega bo'lish talabalarga o'z muammolarini muvaffaqiyatli hal qilishga yordam beradi. Bu talabalarga erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni qo'yishga, qarorlar qabul qilishga va muammolarini muvaffaqiyatli hal qilishga o'rgatadi. Bu nafaqat odamni baxtli qiladi, balki hayotda qilayotgan ishlaridan ko'proq qoniqish hosil qiladi.

Hissiy intellekt akademik motivatsiyaga ta'sir qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yuqori darajadagi hissiy intellektga ega bo'lgan odamlar o'zlarining histuyg'ularini tushunish va nazorat qilish, shuningdek, boshqalarning his-tuyg'ularini tan olish va ularga munosabat bildirish qobiliyatiga ega. Bu qobiliyat odamlarga optimistik nuqtai nazarni saqlab qolish, stressni samarali boshqarish va o'zgaruvchan sharoit va to'siqlarga moslashish imkonini beradi. Misol uchun, hissiy intellekt talabaga norozilik hissiyotlarini aniqlashda va qiyin vaziyatlarga yoki akademik to'siqlarga duch kelganda motivatsiyani saqlab qolish uchun samarali usullarni qo'llashda yordam berishi mumkin. [2] Bundan tashqari, hissiy intellektga ega bo'lgan talabalar o'zlarining muloqotlarida empatiya va mahoratni oshiradilar, shuning uchun ham tengdoshlari, ham o'qituvchilar bilan yaxshilangan munosabatlarni rivojlantiradilar. Binobarin, bu yuqori ijtimoiy qo'llab- quvvatlash va akademik hamjamiyat ichida faol ishtirok etish orqali kuchaytirilgan motivatsiyaga olib keladi. [6]

Talabalarda emotsional intellekt shakllanishining psixologik ahamiyatini, akademik muvaffaqiyati, psixologik farovonligiga ta'sirini o'rganish maqsadida kichik tadqiqot o'tqazdik. Tadqiqotda N.Xollning "Emotsional intellektni

baholash testi” dan foydalanildi. Tadqiqotda 82 nafar o’g’il qizlar ishtirok etishdi.

1-diagramma

N.Xoll metodikasi bo’yicha kurs farqlari ko’rsatkichlari. (student-t mezoni bo’yicha)

1-jadval

<u>Ko'rsatkichlar</u>	<u>kurs</u>	<u>N</u>	<u>O'rtacha qiymat</u>	<u>Standart og'ish</u>	<u>t</u>	<u>p</u>
<u>Emotsional bilimdonlik</u>	<u>birinchi kurs</u>	42	9,7000	3,93668	3,861	,000***
	<u>to'rtinchi kurs</u>	40	6,1000	4,38997		
<u>O'z emotsiyalarini boshqarish</u>	<u>birinchi kurs</u>	42	8,7000	4,15223	4,369	,000***
	<u>to'rtinchi kurs</u>	40	4,8000	3,82435		
<u>O'z-o'zini rag'batlash</u>	<u>birinchi kurs</u>	42	10,4000	4,33708	4,043	,000***
	<u>to'rtinchi kurs</u>	40	6,9000	3,34204		
<u>Empatiya</u>	<u>birinchi kurs</u>	42	8,9500	5,85706	,043	,966
	<u>to'rtinchi kurs</u>	40	8,9000	4,43645		
<u>O'zga inson kechinmalarini sezish</u>	<u>birinchi kurs</u>	42	7,0500	4,60184	1,797	,076
	<u>to'rtinchi kurs</u>	40	5,1000	5,09298		

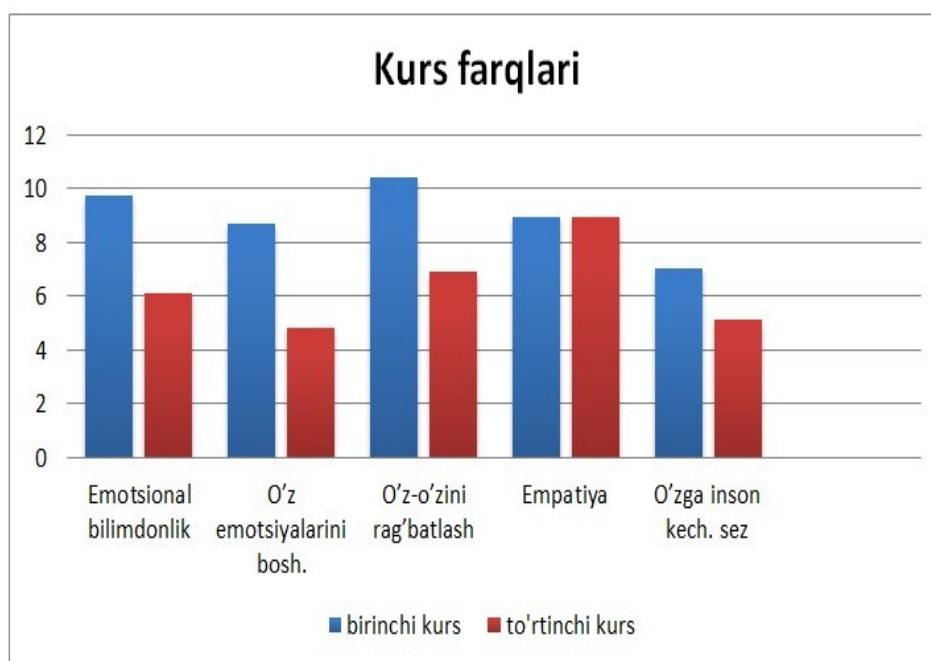
N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida Emotsional bilimdonlik shkalasida $t=3,861$; $p>0.05$ ni tashkil etdi. To'rtinchi kurs talabalariga nisbatan birinchi kurs talabalarida Emotsional bilimdonlik yuqoriroq nomoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin.

N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida O'z emotsiyalarini boshqarish shkalasida $t=4,369$; $p>0.05$ ni tashkil etdi. To'rtinchi kurs talabalariga nisbatan birinchi kurs talabalarida o'z emotsiyalarini boshqarish yuqoriroq nomoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin.

N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida o'z-o'zini rag'batlash shkalasida $t=4,369$; $p>0.05$ ni tashkil etdi. To'rtinchi kurs talabalariga nisbatan birinchi kurs talabalarida o'z-o'zini rag'batlash yuqoriroq nomoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin.

N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida Empatiya shkalasida $t=,043$; $p<0.05$ ni tashkil etdi. Birinchi va to'rtinchi kurs talabalarida Empatiya bir xil nomoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin.

N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida o'zga inson kechinmalarini sezish shkalasida $t=1,797$; $p<0.05$ ni tashkil etdi. Birinchi va to'rtinchi kurs talabalarida o'zga inson kechinmalarini sezish bir xil nomoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin.

2-diagramma

Tadqiqotimizda N.Xoll metodikasi bo'yicha kurs farqlari ko'rsatkichlarida emotsional bilimdonlik, o'z emotsiyalarini boshqarish, o'z-o'zini rag'batlash birinchi kurs talabalarida to'rtinchi kurs talabalariga nisbatan yuqoriroq namoyon bo'lishi ma'lum bo'ldi. Bunga birinchi bosqichga qabul qilingan talabalarning bilimga chanqoqligi, tirishqoqligi, vazifalarni bajarishda butun vujudi bilan fan ichiga kirishishi sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, birinchi bosqich talabalarining sesiya bilan bog'liq xavotrlari ham, ularni o'z zimmasidagi topshiriqlarga nisbatan mas'uliyatliroq qilishi mumkin. Bunday his tuyg'ular ularga akademik dars jarayonlarida, o'z-o'zini boshqarish, stresslarni

samarali boshqarish, o'z muammolarini muvaffaqiyatli hal qilishga samarali yordam berishi mumkin.

Xulosa. Hissiy intellekt va akademik yutuqlar to'g'ridan-to'g'ri o'zaro bog'liq emas, lekin ularning o'zaro munosabati ketma-ket ravishda hissiy farovonlik, shuningdek, oxir-oqibat akademik muvaffaqiyat bilan bog'liq bo'lgan motivatsion va kognitiv omillar bilan bog'liq. Baholangan vositachi omillar orasida ta'lim jarayonida hissiy va kognitiv jarayonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadigan ketma-ket va kamroq darajada o'ziga xos ta'sir mavjud. Xulosa qilish kerakki, o'quv yutuqlarida hissiy intellektning afzalliklari hissiy tartibga solishning yaxshilanishi natijasida hissiy farovonlikni oshirishdan tashqari, motivatsion va kognitiv jarayonlarda yaxshi ishlashga olib kelishi mumkin. Hissiy intellektning yuqori darajasi motivatsiyaning oshishiga yordam beradi, bu esa keyinchalik psixologik farovonlik va akademik muvaffaqiyatlarga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Mayer, JD va Salovey, P. (1997). Hissiy intellekt nima? P. Salovey va D. Stuyler (Eds.), Hissiy rivojlanish va hissiy intellekt: Ta'lim natijalari (3-31-betlar). Asosiy kitoblar.

2.Ochilova M.A. Talabalarning emotsional intellekt shakllanishining psixalogik ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №8. B.482-494.

3.Heinrichs DH, Hameed S, Tsao J, McLay K, Nguyen H, Alhadad S. Mundane matters: entangling moments of student wellbeing across cultures, time, space, and virtual worlds. Crit Stud Educ. 2023:1–21.

4.AL-Qadri AH, Zhao W. Emotional intelligence and students' academic achievement. Probl Educ 21st Century. 2021;79

5.Loi NM, Pryce N. Universitet talabalarida hissiy intellekt va charchash o'rtasidagi munosabatlarda

6.Chinyere OT, Afeez YS. Influence of emotional intelligence ability level of electrical/electronic technology university students on academic motivation and attitude to study. Int J Electr Eng Educ. 2022;59(3):191–231.o'zini-o'zi parvarish qilishning o'rni. J Psixol. 2022;156(4):295–309.=